

تصوّف در عصر قاجار

مؤلف:

عبدالرضا ابراهیم‌زاده

زهره ندافی شهری

سرشناسه	ابراهیم‌زاده، عبدالرضا :
عنوان و نام پدید آوران	: پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی: تصوف در عصر قاجار / عبدالرضا ابراهیم‌زاده؛ زهره ندافی شهری، تصحیح زهره مروی
مشخصات نشر	: مشهد: هور مهر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۲۴-۳۷-۵
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: پایان‌نامه (کارشناسی ارشد) - دانشگاه آزاد اسلامی
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۵۸-۱۶۰
موضوع	: تصوف - تاریخ
موضوع	: تصوف - فرقه‌ها
موضوع	: عارفان - سرگذشتنامه
موضوع	: شاعران ایرانی - سرگذشتنامه
شناسه افزوده	: مروی، زهره
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی (تربیت حیدریه)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی
رده‌بندی کنگره	: BP ۳۷۵
نشانه اثر	: ۴ پ ۲ الف /
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۸۹

نشر هور مهر

همراه: ۰۹۱۵۳۱۴۳۹۹۲

تصوف در عصر قاجار

مؤلفین: عبدالرضا ابراهیم‌زاده - زهره ندافی شهری

طرح روی جلد: زهرا هنرور

ناشر: نشر هور مهر

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰

چاپ: میثاق

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۳۹۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۲۴-۳۷-۵

فهرست مطالب

مقدمه	۹
فصل اول: تصوف چیست؟ صوفی کیست؟	۱۳
تصوف چیست، صوفی کیست؟	۱۵
تعریف تصوف چیست؟	۱۷
حال بینیم عرفان اجمالاً چیست؟	۱۸
نص صریح و اثر صحیح	۲۰
فصل دوم: سیر تصوف	۳۱
بخش اول: سیر تصوف از صوفیه تا قاجاریه	۳۳
سیر تصوف از صوفیه تا قاجاریه	۳۳
بخش دوم: سیر تصوف در عصر قاجاریه	۴۱
وضع اجتماعی ایران در دوره ی قاجاریه	۴۱
فصل سوم: نور علیشاه اصفهانی مجدد تصوف	۵۳
نور علیشاه اصفهانی مجدد تصوف در ایران	۵۵
آثار نور علیشاه از نظم و نثر	۶۳
فصل چهارم: بررسی سلسله های تصوف در دوره ی قاجاریه	۶۹
سلسله نعمت الهی	۷۱
جناب سلطان علیشاه	۸۰

۸۴	 خلاصه صفات مؤمنین
۸۵	 دنباله پند صالح «خلاصه صفات مؤمنین»
۸۶	 تألیفات و تزییفات ایشان
۹۹	 سلسله ذبیّه
۱۰۹	 سلسله ی قادریه
۱۱۱	 سفارشهای غوث گیلانی به یکی از فرزنداناش:
۱۱۳	 روش مشرف شدن در طریقه قادریه کردستان
۱۱۴	 ذکر درویش های قادریه
۱۱۵	 تهلیل
۱۱۷	 اهل حق
۱۳۱	 فصل پنجم: ادبیات تصوف در عصر قاجاریه
۱۳۳	 ادبیات تصوف در عصر قاجاریه
۱۳۵	 آرامش و انتظام نسبی ایران
۱۴۱	 دیدگاههای شعری شاعران در دوره قاجاریه
۱۴۳	 اشعار مذهبی در دوره ی قاجاریه
۱۴۹	 تصوف در دوره بازگشت ادبی
۱۵۱	 آثار معروف صوفیان در دوره قاجار
۱۵۳	 مجذوب علیشاه همدانی
۱۵۷	 منابع و مأخذ

مقدمه

مجموعه‌ای که پیش رو دارید فشرده تحقیقی از سلاسل تصوّف از عصر قاجار، صفویه و در سده اخیر می‌باشد. البته در این کتاب سعی بر آن شد تا اندکی از ادبیات دوره قاجار را نیز بررسی کنیم، زیرا ادبیات هر دوره‌ای با اندیشه‌های دینی آن عصر مطابقت دارد.

راه پیمودن در اندیشه و ماهیت یک گروه، قوم، نژاد و... کاری بس دشوار است، حال در نظر آورید بخواهیم اندیشه‌های خداجریان و مردانی را تحقیق کرده و به نوشتن آوریم که در نیمه شبان تا برآمدن آفتاب به معبود خویش به نجا می‌پردازند.

قبل از هر سخنی از سلاسل فقر و تصوّف پژوهش می‌طلبم و یادآور می‌شوم آنچه در این مجموعه گرد آمده نتیجه زمانی چند جستجو و تحقیق در کتب مختلف در این باب می‌باشد.

یک پژوهشگر باید بی‌غرض آنچه را دیده و شنیده و خوانده بنگارد که در خواننده تأثیر به سزایی کند. دشواریهای این کار چند عامل را مسبب بود، کلیه سایت‌های اینترنتی مربوط به موضوع بحث تصوّف بسته بود، از تحقیق میدانی نیز نتوانستم استفاده کنم زیرا اکثر مطلعین با توجه به اصل (سر مگو)!!! حاضر به همکاری نشدند.

اما؛ پروردگار جهان از هر نیستی به راستی آگاه است و خود معرفّ خویش در هر دم است و به فرموده حافظ (ره):

تو گدایی چو بندگان به شرط مزد مکن که خواجه خود رسم بنده پروری داند

هر دیدگاه، اندیشه و اعتقادی در جایگاه خود دارای احترام است، زیرا تمامی کائنات و

به طور مطلق (هستی) دست ساخت خالق است که همه مخلوقاتش را دوست می دارد و به آنان مهر می ورزد.

این مهر ایزدی است که شکوه و حشمت می بخشد و تمامی این مخلوقات را در کنار هم به زیستی به رهنمون می سازد.

و شما ای پیروان راه نیک منشی باشد تا در نیایش های خود برای این بنده بی مقدار ایزدی بخواهید آنچه را برای خود طالبید. «آمین»

به تاریخ اول بهمن ماه ۱۳۸۹ خورشیدی

ابراهیم زاده

www.ketab.ir

این کلام را تقدیم می‌دارم به «مجدوبیان حقیقی» تا به جان سپرده
و در آن به هوش، تأمل و اندیشه کنند و از روی راستی و ایمان
آن را به کردار درآورند.

به نام یزدان پاک

پروردگار راستی قبل از خلقت و پدید آمدن: آسمان، آب، زمین، گیاه، چارپایان، خورشید
و... برای آن که هر یک از موجودات درست در حرکت و استوار در کار خود بماند و به اشتباه
نرود، سرسلسله همه هستی را ترسیم فرمود و آن زیباترین مخلوقات کسی نبود جز «آدم» که راهنما
و هدایتگر تمام موجودات است، او که خداوند در آفرینش او سه اصل: «اندیشه نیک، گفتار نیک
و کردار نیک» را پایه نهاد. و او تنها کسی است که شایسته پیشوایی و رهبری است، که پیرو راه
پاک ایزدی است و اوست که دارای آرامش فکری و دانش و خرد مینوی است. همان که عارفان
بر او نام «انسان کامل» نهاده‌اند. و چون جوینده راه نیک منشی از خرد برتر پرسش کند، سرکرده
مردان و هدایتگر به سوی پروردگار را به من بنمایان تا او را بشناسم، آن گاه نیروی خرد از دو واژه
نیک «دست نوشته الهی (نص صریح) و آنچه بر قلب و ذهن و عقل پدید می‌آید (اثر صحیح)
راهنمای الهی را به او می‌نمایاند، تا چنگ به آن ریسمان خدایی زده و رونده به سوی خدا با مهر و
شیفتگی در برابر (پیر روشن ضمیر) آینه در آینه نشسته تا عکس رخ یار را در دل ببیند.

چشم دل باز کن که جان بینی آنچه نادیدنی است آن بینی

این مهر و این پیمان، ارزشی بیش از ارزش: دو دوست، یا دو تن از یک خاندان، یا دو برادر،
یا پدر و فرزند و یا مادر و فرزند و قوم و قبیله و... دارد.

این قانون را پروردگار مهر آن زمان بنا نهاد که به مخلوقش فرمود: آیا من پروردگار شما نیستم؟ و روانها پاسخ دادند: آری، تو خدای ما هستی.

این سیر و سلوک عارفانه در هر زمان و در هر دوره از زندگی بشر یادآور پیام و سخن نخست ایزدی به روانهای بشری است که از یاد رفته و با دستور و ارشاد «رهبر طریقتی» ضمیرهای پاک و بیدار به خود آمده تا به خودیت خود بازگردند.

و در این هنگام است که رونده به سوی دوست سرود خوان می‌شود که:

«من ایمان دارم به خداوندگار بزرگ، من ایمان دارم به دین برترین، من باور دارم و می‌ستایم اندیشه نیک را، گفتار نیک را و کردار نیک را، که انجام شود و از قوه به عمل درآید.»
در این سرای مادی و این زیست جسمانی چنانچه دست در دامن پیر و مُرشدی راه رفته نزنیم و سرودگویان نشویم یزدان را و نشویم سماع آفرینش را و به خلقت و سرشت خدایمان معرفت و یقین نداشته باشیم و در رهنمودهای (عقل هدایی) دچار اشتباه و رکود شویم، از زیباترین و بهترین زیست بشری که راستی، روشنی و نیک بختی در پی دارد دور خواهیم ماند.^۱

زهره مروی